

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1929: 1
FÖRSVARSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE OCH FÖRSLAG

TILL

FÖRENKLING AV ORGANISATION OCH FÖRVALTNING Å
FLOTTANS STATIONER OCH VARV SAMT
ÖRLOGSDEPÅN I GÖTEBORG

AVGIVET AV

ENLIGT NÅDIGT BREV DEN 18 JUNI 1925

TILLKALLADE SAKKUNNIGA

VISSA BYGGNADSARBETEN M. M.

VID

FLOTTANS STATION I STOCKHOLM

(SUPPLEMENT TILL DEL III. LOKALFRÅGOR)

S T O C K H O L M

1 9 2 9

Statens offentliga utredningar 1929

Kronologisk förteckning

1. Betänkande och förslag till förenkling av organisation och förvaltning å flottans stationer och vary samt örlogsdepån i Göteborg. Vissa byggnadsarbeten m. m. vid flottans stationer i Stockholm. (Supplement till del III. Lokalfrågor.) Beckman. 30 s. F6.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1929: 1
FÖRSVARSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE OCH FÖRSLAG

TILL

FÖRENKLING AV ORGANISATION OCH FÖRVALTNING Å FLOTTANS STATIONER OCH VARV SAMT ÖRLOGSDEPÅN I GÖTEBORG

AVGIVET AV

ENLIGT NÅDIGT BREV DEN 18 JUNI 1925

TILLKALLADE SAKKUNNIGA

VISSA BYGGNADSARBETEN M. M.

VID

FLOTTANS STATION I STOCKHOLM

(SUPPLEMENT TILL DEL III. LOKALFRÅGOR)

STOCKHOLM 1929
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI

[2610 28]

REPUBLIC OF THE PHILIPPINES

OFFICE OF THE SECRETARY OF DEFENSE
ATTENTION: CHIEF OF STAFF
GENERAL AFB, MALABON, METRO MANILA

MEMORANDUM FOR THE SECRETARY OF DEFENSE

DATE: 15 FEBRUARY 1964

TO: SECRETARY OF DEFENSE

FROM: CHIEF OF STAFF

1. Reference is made to the memorandum dated 12 February 1964, captioned as above.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Försvarsdepartementet	5
A. Orientering i byggnadsfrågans läge	7
1. Organisationssakkunnigas förslag år 1926	7
2. Åtgärder och yttranden i anledning av organisationssakkunnigas förslag ...	8
B. Utredning och förslag	13
1. Kasernetablissemant å området vid exercisskolan m. m. (alternativ I) ...	13
Allmänna synpunkter	13
Kasernförslagets detaljer	15
Underofficersskolan, sjukavdelningen, korpralskolan m. m. (kasern III).....	17
Koncentration av expeditionlokalerna (kasern I)	18
Radioskolan, krigsrätten	19
Lokal för underbefälsföreningen	19
Kostnaderna	20
2. Kasernetablissemant vid kasern III m. m. (alternativ II)	20
Allmänna synpunkter	20
Kasernförslagets detaljer	22
Underofficersskolan, sjukavdelningen m. m. (kasern II)	24
Koncentration av expeditionlokalerna (kasern I)	24
Radioskolan, krigsrätten och korpralskolan ..	24
Lokal för underbefälsföreningen	24
Kostnaderna	25
3. Sammanfattning av de båda förslagens fördelar och olägenheter	25
4. De sakkunnigas förslag i frågan	27
Plan för byggnadsarbetenas utförande	27
De sakkunnigas hemställan	28

Bilagor:

Bil. A. Kostnadsberäkningar.

Bil. B.¹⁾ Ritningar till förslag till kasernetablissemant m. m. å Skeppsholmen.

1. Situationsplan.
- 2—4. Planritningar över kasernetablissemantet (Alt. I).
- 5—6. Fasad- och sektionsritningar över kasernetablissemantet   »
7. Plan-, sektions- och fasadritningar över kasern III   »
- 8—9. Planritningar över kasernetablissemantet (Alt. II).
10. Fasad- och sektionsritningar över kasernetablissemantet   »
11. Planritningar över kasern II   »
12. Fasad- och sektionsritningar över kasern II   »
13. Ledamöterna Holmbergs och Elmqvists förslag till inredning av kasern III.

¹⁾ Överlämnas särskilt i ett begränsat antal exemplar.

INDEX

1. Introduction

A. General

1. General
2. General

B. Particular

1. Particular

2. Particular

1. Particular
2. Particular
3. Particular
4. Particular
5. Particular

3. Particular

1. Particular
2. Particular
3. Particular

4. Particular

1. Particular
2. Particular
3. Particular

1. Particular
2. Particular
3. Particular
4. Particular

1. Particular
2. Particular
3. Particular
4. Particular
5. Particular

Till

Statsrådet och Chefen för Kungl. Försvarsdepartementet.

SEDAN chefen för försvarsdepartementet genom ämbetsskrivelse den 5 mars 1928 anmodat de sakkunniga att verkställa förnyad utredning angående förläggningen av ny kasernbyggnad å Skeppsholmen m. m., återupptogo de sakkunniga den 7 i samma månad sitt arbete.

På hemställan av de sakkunniga uppdrog chefen för försvarsdepartementet den 8 mars 1928 åt ledamoten av byggnadsstyrelsen, byggnadsrådet C. G. Bergsten att beträffande utredningen i kasernfrågan vara ledamot av de sakkunniga. Samtidigt entledigades marindirektören av 1. graden å övergångsstat I. J. Falkman, vilken anmält sig förhindrad att vidare deltaga i de sakkunnigas arbete, från uppdraget att vara ledamot av de sakkunniga.

Jämlikt nådigt beslut av den 4 maj 1928 hava de sakkunniga för utförande av det med utredningen i nämnda fråga förenade tekniska arbetet såsom sakkunnigt biträde anlitat arkitekten i byggnadsstyrelsen Gustav Holmdahl.

För att inhämta närmare kännedom rörande inredningen m. m. av arméns modernaste kaserner hava de sakkunniga avlagt besök vid Svea ingenjörkårs och Södermanlands regementes till Frösundavik respektive Strängnäs förlagda kasernetablissemang.

Till fullgörande av sitt uppdrag få de sakkunniga härjämte överlämna »Betänkande och förslag rörande förenkling av organisation och förvaltning å flottans stationer och varv samt örlogsdepån i Göteborg. Vissa byggnadsarbeten m. m. vid flottans station i Stockholm. (Supplement till Del III. Lokalfrågor)».

Stockholm den 23 november 1928.

J. SCHNEIDLER.

BIRGER MAIJSTRÖM.

C. E. HOLMBERG.

CARL BERGSTEN.

E. F. ELMQVIST.

C. Ekman.

A. Orientering i byggnadsfrågans läge.

1. Organisations-sakkunnigas förslag år 1926.

Sedan de sakkunniga i slutet av år 1926 avlämnade sitt förslag till ordnande av de lokala förhållandena å flottans stationer och varv, hava vissa lokala spörsmål, som i allmänhet icke krävt anvisandet av särskilda anslag, blivit lösta enligt de sakkunnigas förslag. På grund av förhållanden, för vilka de sakkunniga skola i det följande närmare redogöra, vänta emellertid de viktigaste frågorna ännu på sin lösning, nämligen ordnandet av kasernförläggningen vid flottans station i Stockholm och därmed sammanhängande frågor, såsom tillgodoseendet av sjukavdelningens och underofficersskolans lokalbehov, koncentration av expeditiionslokalerna m. m.

Vid de sakkunnigas handläggning av nämnda byggnadsfrågor förelågo be- träffande valet av plats för en koncentrerad kasernförläggning enligt de sakkunnigas åsikt praktiskt taget endast tvenne utvägar, nämligen *antingen* att uppföra en ny kasern, stor nog att normalt inrymma allt inkasernerat man- skap, å området vid exercisskolan, dit helst även matinrättningen borde för- läggas, *eller* att bibehålla kasern III och matinrättningen och för tillgoseen- det av det därutöver erforderliga lokalbehovet endera uppföra en ny kasern å platsen för arméns förrådsbyggnad eller om- och tillbygga sistnämnda byggnad till kasern.

I avseende å den förstnämnda utvägen hade de sakkunniga undersökt lämpligheten av ett kasernetablissemment enligt 1918 års förslag, dock för- minska med hänsyn till nuvarande behov av kasernutrymme, som de sak- kunniga beräknade till omkring 600 sängplatser, normal beläggning. Den härför erforderliga nya kasernen tänktes bestå av tre sammanhängande block, det första sträckande sig emellan pastorsbostället och västra kanslihuset, det andra utgående i rät vinkel från sistnämnda byggnad mot exercishusets östra gavel och det tredje sträckande sig parallellt med exercishusets åt varvet vettande långa fram till fasadbyggnaden. Kasernen skulle alltså till största delen bliva förlagd till området för de vid kanslihuset nu belägna trädgår- darna (se bil. 1 till betänkande, del III). På platsen mellan kasern II och pastorsbostället tänktes vidare uppförd en särskild ekonomibyggnad, inrym- mande kök och matsalar.

Frågan om tillgodoseendet av underofficersskolans och sjukavdelningens lokalbehov, som ävenledes sedan länge väntade på sin lösning, borde ordnas sålunda, att kasern II toges i anspråk för ändamålet. Det genom koncen- trationen av kasernförläggningen frigjorda utrymmet i kasern I skulle ut- nyttjas på så sätt, att byggnaden, efter erforderlig modernisering, toges i anspråk för inrymmande av expeditioner för stationsbefälhavaren, kårchefen, stationsintendenten m. fl. samt av stationskontoret och kassan, varigenom man skulle ernå en önskvärd koncentration av nämnda expeditioner. Kasern III åter skulle enligt detta förslag bliva obehövlig. Kostnaderna för genom- förandet av projektet i dess helhet beräknades approximativt till 2 762 000 kronor.

De sakkunniga ansågo emellertid, att frågan icke borde lösas enligt detta alternativ på grund av de avsevärda kostnaderna, vartill emellertid komme även andra skäl. På det tilltänkta kasernområdet skulle nämligen komma att hoppyttras ett flertal större och mindre byggnader med alltför obetydligt

1918 års för-
minskade
förslag.

fritt gårdsutrymme. Vidare skulle de redan nu starkt begränsade möjligheterna för exercis och övningar under bar himmel invid exercishuset bliva ännu mera beskurna därigenom, att platsen framför nämnda byggnad skulle komma att utgöra en del av kaserngården.

En annan lösning av frågan med användande av ifrågavarande område vore visserligen tänkbar, i det att för undvikande av blockbyggnaden i trädgårdarna det låte tänka sig, att tvenne skilda byggnader uppfördes, den ena mellan pastorsbostället och kanslihuset och den andra mellan kyrkan och kasern II, men olägenheterna skulle dock, ehuru i minskad grad, kvarstå.

På grund av dessa skäl ansågo de sakkunniga, att den bästa lösningen vore att i enlighet med de direktiv, som lämnats i 1925 års försvarsproposition, förlägga det nya kasernetablisementet till kasern III och arméns förrådsbyggnad med bibehållande av kasern III i stort sett oförändrad. Endast för det fall att sistnämnda byggnad — med tanke på den ifrågasatta koncentrationen av marinens överstyrelsens ämbetslokaler till Skeppsholmen — erfordrades för annat statsändamål, ansågo sig de sakkunniga böra förordna kasernetablisementets förläggning till det övre området.

Utom minskade kostnader vore också andra fördelar förbundna med en förläggning till området vid kasern III. En tillräckligt stor och välbelägen kaserngård erhöles, och läget vore såtillvida gynnsamt, som, när kaseranfartyg vid särskilt stort behov av kasernutrymme måste tagas i anspråk, detta bleve förlagt i omedelbar förbindelse med förläggningen i övrigt.

I motsats till vad tidigare varit fallet behövde man nu icke räkna med någon utgift för övertagandet från armén av förrådsbyggnaden, varigenom ett av de skäl, som förut anförts emot förslaget att på dess plats uppföra en kasern, skulle bortfalla.

Enligt marinförvaltningens förslag i kasernfrågan av år 1911 hade nämnda byggnad föreslagits att rivas för att lämna plats för en ny kasernbyggnad. De sakkunniga ansågo det emellertid ekonomiskt mera fördelaktigt att om- och tillbygga förrådsbyggnaden, och borde den sålunda förändrade byggnaden och kasern III förenas med en sammanbindningsbyggnad. Hela etablisementet skulle normalt rymma 600 sängplatser, motsvarande det beräknade genomsnittsbehovet. Liksom enligt förut nämnt alternativ tänktes den till kasern III för närvarande förlagda sjukavdelningen förlagd till kasern II, där även lokaler för den till gamla riksbankshuset nu förlagda underofficersskolan skulle beredas, medan kasern I skulle avses för koncentration av expeditionslokaler.

För erhållande av en fri och sammanhängande kaserngård borde de på området belägna uthusbyggnaderna ävensom tillbyggnaden till arméns förrådsbyggnad avlägsnas. Den på dess gård belägna byggnaden skulle bibehållas och liksom nu avses för inrymmande av expeditionslokaler; matinrättningen förutsattes ock bibehållen.

Kostnaderna för genomförandet av förslaget, häri inbegripet förändringen av kasernerna I och II, beräknades, såsom närmare framgår av tablån å sid. 10, till sammanlagt 1 575 500 kronor.

2. Åtgärder och yttranden i anledning av de sakkunnigas förslag.

De sakkunnigas betänkande remitterades den 7 december 1926 till marinförvaltningen, som, efter det att stationsmyndigheterna avgivit infortrade yttranden, avgav underdånigt utlåtande, dagtecknat den 2 mars 1927. Häri förklarade sig marinförvaltningen anse, att de sakkunnigas förslag vore ägnat att åstadkomma sådana förbättringar i förläggningsförhållandena, som ur organisations-, hälso- och sjukvårds- samt disciplinär synpunkt av förvaltningen och stationsbefälhavaren under en lång följd av år påyrkats men som

Kasernetablisement bestående av kasern III och arméns förrådsbyggnad.

Marinförvaltningen.

gång efter annan uppskjutits på grund av att utredning pågått om stationens såväl läge som omfattning. Sedan statsmakterna nu fattat beslut i dessa frågor, borde en förbättring av de i många avseenden nu oefferrätteliga förlägningsförhållandena å Stockholms station snarast genomföras.

Ambetsverket tillstyrkte fördenskull i allt väsentligt organisations-sakkunnigas förslag men förutsatte beträffande de arbeten, varom här är fråga, att var och en av de i arbets- och anslagsplanen angivna olika utbyggnadsperioderna skulle skjutas ett budgetår fram i tiden.

I anslutning härtill hemställde marinförvaltningen i sina anslagsäskanden för budgetåret 1928—1929 om proposition till riksdagen med förslag att för påbörjande av byggnadsarbetena anvisa ett extra reservationsanslag av 272 700 kronor.

De sakkunnigas betänkande blev sedermera, nämligen genom kommunikationsresolution den 13 september 1927, remitterat till arméförvaltningens fortifikations- och intendentsdepartement för skyndsamt avgivande av underdånigt utlåtande. Sådant avgavs den 4 påföljande oktober.

Uti detta förklarade sig nämnda departement icke hava något att erinra mot de sakkunnigas förslag under förutsättning, att andra för sitt ändamål fullt lämpliga lokaler av Kungl. Maj:t anvisades såsom förrådslokaler för arméns intendenturförråd i Stockholm. Intendentsdepartementet anmälde samtidigt, att det ämnade inom kort avgiva underdånigt förslag rörande upplåtande av lokaler för ifrågavarande ändamål.

Dylikt förslag blev ock sedermera avgivet samt, såsom i det följande närmare omförmåles, föremål för Kungl. Maj:ts beslut.

Såsom förut nämnts hade marinförvaltningen i sina anslagsäskanden för budgetåret 1928—1929 hemställt om anvisandet av 272 700 kronor för påbörjande av ifrågavarande byggnadsarbeten. I statsverkspropositionen till 1928 års riksdag blev med hänsyn till att frågan enligt departementschefens uttalande icke befunde sig i det skick, att densamma kunde underställas Kungl. Maj:ts prövning, nämnda krav beaktat endast såtillvida, att Kungl. Maj:t föreslog riksdagen att i avvaktan på proposition i ämnet tillsvidare för ändamålet beräkna ett extra reservationsanslag av 272 700 kronor.

Dessförinnan, eller närmare angivet den 8 december 1927, hade chefen för försvarsdepartementet anmodat 1927 års besparingsnämnd att skyndsamt inkomma med yttrande i avseende å byggnaderna å Skeppsholmen. Yttrandet avgavs den 21 januari 1928. Besparingsnämnden, som vid behandlingen av ärendet utgått från att arméns intendenturförråd såsom ersättning för den hittills disponerade byggnaden å Skeppsholmen kunde beredas andra lämpliga lokaler, utan att några mera avsevärda kostnader för nybyggnader eller inredning därigenom behövde uppstå, hade intet väsentligt att erinra mot själva dispositionen av de redan befintliga kasernerna å Skeppsholmen. Beträffande den föreslagna ombyggnaden av arméns förrådsbyggnad till kasern hade besparingsnämnden efter undersökning av byggnadens beskaffenhet visserligen funnit, att en dylik omändring låte sig göra, men att väggarna i andra och tredje våningarna, som vore avsevärt tunnare än i nedersta våningen, måste för att besitta erforderlig värmeisolerande förmåga förses med särskild isolering genom påläggning av korksten, uppförande av tegelmur eller dylikt. Detta skulle givetvis komma att öka kostnaderna för ombyggnaden. Vidare hade nämnden vid granskning av organisationssakkunnigas kalkyler, och sedan hänsyn även tagits till ovannämnda behov av förbättrad isolering, kommit till det resultatet, att den av organisationssakkunniga beräknade besparing av 150 000 kronor, som skulle vinnas, därest man i stället för att riva förrådsbyggnaden och uppföra en ny kasern å dess plats ock tillbyggde nämnda byggnad till kasern, borde reduceras till 50 000 kronor.

Arméförvaltningen.

Proposition till 1928 års riksdag.

1927 års besparingsnämnd.

Vid detta förhållande och då byggnadsmaterielet i förrådsbyggnaden, som utgjordes av sandsten, icke vore det mest lämpliga ur hygienisk synpunkt samt då vidare en fullt modern byggnad kunde förväntas medföra åtskilliga fördelar, som icke på förhand låte sig värdera i penningar, vore bibehållandet av det gamla förrådshuset i egenskap av kasern knappast motiverat.

Bortsett från kostnadsfrågan borde beaktas frågan om byggnadens estetiska och arkitektoniska värde, vars bevarande organisations-sakkunniga hade anfört såsom skäl för sitt förslag. Nämnden ville häremot framhålla, att enligt detta förslag byggnadens utseende skulle genom ombyggnaden väsentligen komma att förändras. I frågan om förrådshusets estetiska och arkitektoniska värde vore emellertid byggnadsstyrelsen mest skickad att yttra sig.

Ehuru nämnden för sin del ansåge övervägande skäl tala för uppförande av en nybyggnad, hade den dock icke kunnat taga ståndpunkt till frågan, var denna byggnad skulle förläggas. Lämpligast för ändamålet vore sannolikt platsen för förrådshuset, men om rivning av detta med hänsyn till dess ålder, stil m. m. ansågs böra undvikas, torde nybyggnaden möjligen kunna förläggas till strandremsan söder om kasern III. Andra möjligheter till frågans lösning torde emellertid även erbjuda sig.

Beträffande kostnaderna ansåg sig besparingsnämnden, som granskat organisationssakkunnigas beräkningar, kunna räkna med väsentligt lägre à-priser per kubikmeter ifråga om såväl ändrings- som ock nybyggnadsarbetena samt beräknade, att de föreslagna arbetena skulle kunna utföras för en kostnad, understigande vad organisationssakkunniga beräknat med ej mindre än 415 000 kronor. Besparingsnämndens beräkningar i jämförelse med motsvarande beräkningar enligt organisationssakkunnigas förslag framgår av nedanstående tabell.

	Enligt flottans organisations-sakkunniga	Enligt 1927 års besparingsnämnd		Minskning i organisations-sakkunnigas förslag
	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor
Förändring av kasern I	198 000	—	147 000	51 000
Förändring av kasern II	209 000	—	163 000	46 000
Förändring av kasern III	35 000	—	35 000	—
Sammanbindningsbyggnad mellan kasern III och den nya kasernbyggnaden (kasern IV)	166 500	—	125 000	41 500
Nybyggnad av kasern IV, motsvarande om- och tillbyggnad av arméns förrådsbyggnad	—	620 000	—	—
Rivning av förrådsbyggnaden (eventuellt)	—	—	—	—
Om- och tillbyggnad av förrådsbyggnaden (kasern IV)	937 000	40 000	660 000	277 000
Förändring och utvidgning av avträdesbyggnaden vid kasern III	10 000	—	10 000	—
Inredning av ledigblivna expeditionslokaler till bostadslägenheter	20 000	—	20 000	—
	1 575 500	—	1 160 000	415 500

I avseende slutligen å den föreslagna planen för byggnadsarbetenas utförande framhöll besparingsnämnden, att, som arbetena icke kunde sättas i gång förrän under budgetåret 1928—1929, skulle med den av organisations-sakkunniga förutsatta byggnadstiden arbetena ej bliva färdiga förrän under

budgetåret 1932—1933. Att utsträcka byggnadstiden så långt vore enligt nämndens åsikt knappast ekonomiskt. Fördenskull och då genom den beräknade besparingen arbetet kunde i sin helhet utföras under de fyra närmaste budgetåren, utan att kostnaden under något av dessa år bleve högre än enligt planen, förordade nämnden en förkortning av byggnadstiden med ett år enligt nedanstående plan.

	1928—29	1929—30	1930—31	1931—32	Summa
Förändringar i kasern III	—	35 000	—	—	35 000
Sammanbindningsbyggnad mellan kasern III och den nya kasern IV	125 000	—	—	—	125 000
Rivning av arméns förrådsbyggnad och uppförande av kasern IV	55 000	302 500	302 500	—	660 000
Utvidgning av avträdesbyggnaden vid kasern III	—	10 000	—	—	10 000
Förändringar i kasern II	80 000	—	83 000	—	163 000
Förändringar i kasern I	—	—	—	147 000	147 000
Inredning av ledigblivna expeditiionslokaler.....	12 000	—	—	8,000	20 000
Kronor	272 000	347 500	385 500	155 000	1 160 000

Efter det besparingsnämnden sålunda yttrat sig i ärendet, remitterades detsamma enligt beslut av den 26 januari 1928 till byggnadsstyrelsen, som hade att skyndsammast inkomma med underdånigt utlåtande. I sitt den 16 påföljande februari dagtecknade yttrande anförde byggnadsstyrelsen i huvudsak följande.

Beträffande de föreslagna ändrings- och reparationsarbetena i kasernerna I, II och III syntes i allt väsentligt icke vara något att erinra; såsom besparingsnämnden redan framhållit, kunde de modifikationer i ändringsarbetena, som av vissa i ärendet hörda myndigheter framhållits såsom önskvärda, vidtagas i samband med fastställandet av detaljritningarna. Vad anginge kostnaderna hade emellertid byggnadsstyrelsen i likhet med besparingsnämnden funnit, att organisationssakkunniga beräknat kostnaderna för arbetena i kasern I och II för högt och att dessa borde kunna reduceras till de av besparingsnämnden beräknade beloppen. Vidkommande frågan om en ny kasern å Skeppsholmen hävdade byggnadsstyrelsen den uppfattningen, att den på 1700-talet uppförda arméns förrådsbyggnad hade ett så stort kulturhistoriskt och arkitektoniskt värde, att den om möjligt icke borde nedrivas; icke heller kunde byggnadsstyrelsen tillstyrka den av organisationssakkunniga föreslagna om- och tillbyggnaden av nämnda byggnad. De avsedda förändringarna av själva byggnaden skulle nämligen fullständigt utplåna det ur kulturhistorisk och arkitektonisk synpunkt värdefulla i byggnadens exteriör, varför organisationssakkunnigas avsikt att bevara den ur nämnda synpunkter värdefulla byggnaden genom att aptera den till kasern — i stället för att såsom tidigare föreslagits riva densamma och uppföra på platsen en ny kasernbyggnad — vore helt förfelad. Härtill komme, att den av organisationssakkunniga föreslagna förlängningen av förrådsbyggnaden med en 15 meter lång tillbyggnad mot väster nästan ända ned till kajen mot strömmen skulle komma att verka störande på själva stadsbilden. Överhuvudtaget måste det anses olämpligt att, på sätt de sakkunniga föreslagit, på denna plats anordna

Byggnads-
styrelsen.

ett stort sammanhängande kasernkomplex. Skeppsholmens naturliga förutsättningar hänvisade nämligen till ett samlande av de större sammanhängande byggnadskomplexen till holmens inre delar och till genomförandet av ett mera öppet byggnads sätt med mindre byggnader utmed stränderna, varigenom dessas parknatur skulle komma att alltjämt dominera. Byggnadsstyrelsen ansåge sig böra på det kraftigaste betona, att frågan om bebyggelse av Skeppsholmens stränder vore av den största betydelse för ett av de mest framträdande stadspartierna i Stockholm, och att allt hänsynstagande till stadsbildens estetiska värden ovillkorligen måste påfordras.

På grund därav funne sig byggnadsstyrelsen icke kunna tillstyrka den föreslagna om- och tillbyggnaden av ifrågakvarnens förrådsbyggnad utan förordade uppförandet av en ny kasern på annan plats. Därvid ville styrelsen även framhålla, att någon egentlig besparing genom byggnadens apterande till kasern icke vore att påräkna. Visserligen hade besparingsnämnden beräknat denna till omkring 50 000 kronor, men därvid icke tagit hänsyn till att förrådsbyggnaden i dess nuvarande skick representerade ett viss reellt värde samt att den vore användbar för ändamål, som, därest byggnaden förändrades till kasern, skulle behöva tillgodoses på annat håll. Vidare kunde i en nybyggnad lokalerna anordnas på ett mera rationellt sätt med tillämpning av helt moderna principer.

Enligt byggnadsstyrelsens mening borde kostnaderna för uppförande av en ny kasern på annan plats än där förrådsbyggnaden är belägen kunna begränsas till 785 000 kronor, eller det belopp, vartill besparingsnämnden beräknat kostnaderna för rivning av förrådsbyggnaden, uppförande av en ny kasernbyggnad på nämnda plats och anordnande av en förbindelsebyggnad mellan kasern III och den nya kasernen, givetvis under förutsättning, att grundförhållandena på byggnadsplatsen icke vore särskilt ogynnsamma. I frågan, till vilken plats kasernbyggnaden skulle förläggas, vore byggnadsstyrelsen icke i tillfälle att nu avgiva något förslag utan hemställde, att denna fråga måtte bli för en allsidig utredning, vid vilken icke blott de organisatoriska och ekonomiska synpunkterna utan även de stadsbildens berörande estetiska och naturskyddssynpunkterna borde vinna behörigt beaktande.

Beträffande av organisationssakkunniga i övrigt föreslagna arbeten och de beräknade kostnaderna härför hade byggnadsstyrelsen intet att erinra.

Genomförandet av erforderliga om- och nybyggnadsarbeten på Skeppsholmen på sätt byggnadsstyrelsen förordat skulle sålunda betinga samma totalkostnad som den av besparingsnämnden angivna, eller omkring 1 160 000 kronor; och hade byggnadsstyrelsen icke något att erinra mot att detta belopp i enlighet med besparingsnämndens förslag fördelades på fyra budgetår.

Med kommunikationsresolution den 25 februari 1928 blev nu ärendet återremitterat till marinförvaltningen, som hade att med anledning av vad 1927 års besparingsnämnd och byggnadsstyrelsen i ärendet anfört skyndsammast avgiva förnyat utlåtande.

Sådant avgavs den 27 i samma månad. Häri förklarade sig ämbetsverket biträda byggnadsstyrelsens hemställan om ny allsidig utredning i frågan om kasernförläggningen samt föreslog, att denna utredning måtte uppdragas åt flottans organisationssakkunniga, förstärkta med representanter för bevakande av de intressen, som nämnda sakkunniga icke kunde anses företräda.

Med hänvisning därtill, att Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1928 års riksdag föreslagit riksdagen att, i avvaktan på proposition i ämnet, till vidare beräkna visst belopp för byggnadsarbetenas påbörjande, föreslog marinförvaltningen, att utredningen måtte skyndsamt igångsättas, så att frågan om möjligt måtte komma under statsmakternas prövning redan under år 1928.

Sedan ärendet den 4 mars 1928 överlämnats till de sakkunniga för förnyad utredning, tillkännagav emellertid Kungl. Maj:t i skrivelse till riksdagen den 9 samma månad att, då den överarbetning av förslaget, vars verkställande uppdragits åt organisationssakkunniga, icke torde kunna slutföras så tidigt, att ärendet kunde föreläggas 1928 års riksdag, någon proposition icke komme att till denna riksdag avlåtas; i följd varav några medel för arbetenas påbörjande icke heller behövde beräknas i riksstaten för budgetåret 1928—1929.

Kungl. Maj:ts
skrivelse till
riksdagen
9 mars 1928.

B. Utredning och förslag.

I det läge, varuti frågan om kasernförläggningen genom besparingsnämndens och byggnadsstyrelsens förslag nu kommit, hava de sakkunniga ansett sig böra till en början ånyo undersöka förutsättningarna för uppförande av en ny kasernbyggnad å Skeppsholmen å annan plats än där arméns förrådsbyggnad är belägen. Besparingsnämnden har för sin del ifrågasatt strandremsan söder om kasern III. Denna plats torde emellertid med hänsyn till det begränsade utrymmet få anses mindre lämplig. En där belägen kasernbyggnad skulle nämligen komma att alltför mycket inkräkta på kaserngårdens fria utrymme ävensom beskugga denna. Härtill kommer, att byggnadsstyrelsen i princip uttalat sig mot uppförandet av större sammanhängande byggnadskomplex vid stränderna, vilkas parknatur borde bevaras, och ifråga om förläggandet av dylika byggnadskomplex hänvisat till Skeppsholmens inre, högt belägna delar. På grund av dessa skäl hava de sakkunniga förkastat tanken på en lösning i den av besparingsnämnden alternativt angivna riktningen.

1. Kasernetablissemant å området vid exercisskolan m. m. (alternativ I).

Därest kasernetablissemantet, såsom byggnadsstyrelsen förordat, skall förläggas till Skeppsholmens inre, högt belägna delar, kan endast det område, som begränsas av exercishuset, kyrkan, kasern II och västra kanslihuset, ifrågakomma, eftersom detta är det enda område på holmen av den storlek, att det kan lämna plats för ett kasernetablissemant jämte behöflig kaserngård m. m. De sakkunniga hava undersökt möjligheterna för uppförande av olika kasernförläggningar å ifrågavarande område och därunder särskilt dryftat tre skilda förslag. Ett av dessa innebär, att en kasernbyggnad förlägges till platsen för pastorsbostället (och den därmed sammanbyggda skolan) samt till området mellan nämnda byggnad och västra kanslihuset. I ett annat förslag har kasernbyggnaden utformats såsom en vinkelbyggnad, vars ena del skulle ligga mellan pastorsbostället och västra kanslihuset, under det att den andra skulle förläggas mellan sistnämnda byggnad och exercishuset, med vilket den tänktes sammanbyggd. Ett tredje förslag slutligen innebär, att nybyggnader uppföras på båda sidor om kasern II och sammanbyggas med denna. Enligt samtliga förslag förutsattes, att kasern II bibehålles såsom kasern.

Allmänna
synpunkter.

Då genomförandet av det förstnämnda förslaget förutsätter rivning av det nyligen iordningställda pastorsbostället, har detta förslag ansetts böra lämnas ur räkningen. Det andra förslaget kan visserligen utföras, utan att nu befintliga byggnader behöva spolieras, men måste för detsamma offras ett större trädbestånd. Härtill komma emellertid andra, mera tungt vägande olägenheter. Sålunda skulle större delen av de nya lögementen få ett med hänsyn till den direkta solbelysningen mindre gynnsamt läge. Vidare skulle

ett kasernkomplex på denna plats och med den höjd, som detsamma avsetts erhålla, komma att verka störande i stadsbilden, särskilt i vyn från Strandvägen.

Nu nämnda olägenheter förefinnas icke hos det här ovan såsom det tredje betecknade förslaget, som därjämte har den fördelen, att samtliga kaserner bilda ett sammanhängande komplex med inre förbindelse mellan dess olika delar. Då, såsom i det följande skall påvisas, med detta förslag, sådant detsamma utformats, även undvikas vissa andra olägenheter, vilka varit förbundna med tidigare förslag till kasernetablissemant å nu ifrågavarande område, har det sistnämnda av de trenne förslagen befunnits vara det, som bör läggas till grund för den fortsatta utredningen i ämnet. Detta förslag betecknas här *alternativ I*.

Såsom framgår av närslutna plan- och fasadritningar (bil. B¹) skulle kasernetablissemantet utgöra ett sammanhängande komplex, bestående av dels en länga, sträckande sig längs uppfartsvägen till kyrkan, dels kasern II såsom mittparti och dels en länga åt öster mellan kasern II och pastorsbostället. De båda nyuppförda längorna, som komma att ligga i sned vinkel mot kasern II, förenas med denna byggnad förmedelst tvenne i förhållande till fasadlinjen något indragna samt obetydligt lägre byggnadspartier, men för övrigt ligga komplexets taklister och nocklinjer på samma höjd. Entrén till kasernetablissemantet och till kaserngården förlägges mellan mittbyggnaden och östra längan. Den norra längan bygges i tre våningar jämte en jordvåning under byggnadens södra del, den östra likaledes i tre våningar samt en jordvåning under hela byggnaden, under det att den äldre mittbyggnaden ombygges med fyra våningar ovan källarvåningen. Såsom fasadritningarna utvisa, sammanhänger olikheten i våningsantalet mellan komplexets olika delar därmed, att dels den äldre ombyggda mittbyggnaden ligger lägre än de båda sidolängorna och således är av absolut större höjd än dessa, dels våningshöjderna i denna äldre byggnadsdel äro något lägre än i de nybyggda längorna. Under det att våningshöjden i dessa senare genomgående är 3·2 meter, variera våningshöjderna i mittbyggnaden mellan 2·5 och 2·8 meter.

Med det läge, de nya byggnaderna avses att intaga, komma dessa icke att inkräkta på den nuvarande exercisplanen; genom att de vid gårdssidan av kasern II nu belägna uthusbyggnaderna och den ovanför belägna paviljongen (korpralskolan) avlägsnas samt genom påfyllnad av marken å ifrågavarande område mot kasern II kommer i stället det för exercis disponibla området att bliva något större än för närvarande. Härigenom uppväges åtminstone i någon mån olägenheten med att exercisplanen samtidigt bliver kaserngård.

Det nu föreslagna kasernetablissemantet är till det yttre otvivelaktigt betydligt mera tilltalande än ett byggnadskomplex förlagt till trädgårdarna. Visserligen är det givetvis svårt att endast med ledning av föreliggande ritningar bedöma, huru det tilltänkta kasernkomplexet kommer att te sig i verkligheten och huru det skall låta inpassa sig bland holmens nu befintliga byggnader och vegetation, men mycket talar för att en sammanhängande byggnad med de proportioner och med det utseende i övrigt, som framgår av närslutna ritningar, icke bör verka störande i denna miljö, helst som byggnaderna till större delen komma att ligga bakom och lägre än det å platsen befintliga, kraftiga trädbeståndet. Ur arkitektonisk synpunkt kan man inför nödvändigheten av att å Skeppsholmen uppföra ytterligare kasernbyggnader med fog hävda den uppfattningen, att ifrågavarande område vid och intill exercisskolan är mest lämpat för detta ändamål. I själva verket ligger det ur nämnda synpunkt nära till hands att lösa byggnadsfrågan genom en utbyggnad av kasern II till ett större komplex. Nämnda kasern,

¹⁾ Överlämnas särskilt i ett begränsat antal exemplar.

vilken uppförts i början av 1800-talet efter ritningar av den framstående arkitekten, kaptenen vid flottans mekaniska kår G. A. Blom — dock icke i överensstämmelse med det ursprungliga förslaget, som upptog en betydligt längre byggnad — verkar nu tämligen planlöst utkastad utan naturligt sammanhang med övriga byggnader såsom kyrkan, kanslihuset m. fl. Enligt föreliggande alternativ skulle samtliga byggnader å området bliva grupperade efter en påtaglig plan och kyrkan komma att utgöra en naturlig avslutning på hela det komplex av byggnader, som bildas av kasernerna, pastorsbostället och kanslihusen på ena sidan samt marketenteriet och exercisskolan på den motsatta sidan av exercisplanen.

Den mest betydande fördelen med genomförandet av nu föreliggande alternativ i förhållande till 1918 års förslag, förminskat på sätt de sakkunniga uti sitt betänkande, del III, angivit, är emellertid, att det förstnämnda betingtar väsentligt lägre kostnader, icke mindre än i runt tal 1 000 000 kronor, varvid dock är att märka, att kostnaden för 1918 års förslag beräknades enligt väsentligt högre à-priser än nu föreliggande. Den oavsett detta förhållande avsevärda kostnadsminskningen har kunnat ernås genom att dels kasern II bibehållits såsom kasern och kasern III disponerats för underofficersskolans och sjukavdelningens behov, dels matinrättningen bibehållits i nuvarande lokaler, varför föreliggande alternativ icke behövt belastas med kostnaden för en särskild ekonomibyggnad. Att matinrättningen blir förlagd utom kasernetablissemnet är visserligen en olägenhet, men denna synes dock vara överkomlig. För övrigt har den nuvarande matinrättningen så nyligen moderniserats, att endast på grund av detta skäl en förflyttning av densamma icke för närvarande bör förutsättas. Den möjligheten står emellertid öppen att i en framtid, om så skulle befinnas önskvärt, för ändamålet uppföra en ny byggnad på det område, där trädgårdarna nu äro belägna.

Beträffande förslagets detaljer hänvisas till närlagda ritningar. Av dessa framgår, att kasernerna tillsammans upptaga 40 större och 2 mindre logement jämte erforderligt antal toaletterum, så anordnade, att dessa senare ligga ovanför varandra våning efter våning, varigenom kostnaderna för ledningar inskränkas till de minsta möjliga. Varje större logement i de nya byggnaderna ha dimensionerna 6 × 10 meter samt är avsett att normalt rymma 16 man, vid maximibeläggning 22 man. Då våningshöjden är 3·2 meter, blir luftkuben alltså vid normal beläggning 12 m³ per man. I kasern II äro, såsom förut nämnts, våningshöjderna något mindre. På grund därav och av rummens form hava de sakkunniga endast räknat med 12 à 14 sängplatser i varje logement. De tvenne i föreningen mellan kasern II och östra längan belägna mindre logementen beräknas kunna inrymma vardera 5 sängplatser.

Toaletterummen erhålla den storlek och inredning, att för var 4. man kan avses ett tvättfat och för var 20. man en klosett. Dessutom inredas duschar till erforderligt antal.

Såsom av ritningarna vidare framgår genomlöpes varje våning av en 3·2 meter bred korridor, avsedd att kunna jämväl nyttjas såsom dagrum och under vissa förhållanden såsom uppställningsplats, för klädmönstringar m. fl. ändamål. I varje byggnad har behovet av läs- och skrivrum väl tillgodosetts. Vid behov kunna dessa rum till en del tagas i anspråk för förläggningsändamål. Dessutom finnes i kasern II ett större samlingsrum, lämpligt såsom lokal för föredrag, musikaftnar, radiounderhållning m. m., samt i nära anslutning till samlingsrummet lokal för bibliotek.

Golvbeläggningen i korridorer, logement, läs- och skrivrum m. fl. rum förutsättes skola genomgående utgöras av långlek. I tvättrummen beläggas golven med plattor. I trappor och trappuppgångar avses beläggningen ut-

Kasern-
förslagets
detaljer.

göras av kalksten. Nu nämnd materiel ställer sig visserligen relativt dyr vid anskaffningen men har visat sig ekonomiskt fördelaktig med hänsyn till slitage och underhåll m. m. samt även ur andra synpunkter ändamålsenlig.

Ovan beskriven inredning ansluter sig till de principer, som tillämpats vid inredningen av arméns modernaste kaserner.

Förutom lokaler för manskapets förläggning inrymma kasernerna en kompaniexpedition, expedition för kasernbefälhavaren samt rum för veckohavande befäl och underbefäl, portkorpral m. m. Därjämte finnes ett mindre antal rum för tillfällig inkvartering av underofficerare, flaggkorpraler m. fl. Behov av dylikt förläggingsutrymme förekommer vid desinficering av på expedition varande fartyg, när underofficerare eller flaggkorpraler tillhörande Karlskrona station för redovisning eller i annat tillfälligt uppdrag tjänstgöra å Stockholms station m. fl. tillfällen.

För att beträffande kasern II ernå en modern inredning, i så nära överensstämmelse som möjligt med inredningen i de nya byggnaderna, har det befunnits nödvändigt att företaga en genomgripande förändring av nämnda byggnads inredning med nya innerväggar och nya bjälklag. Bjälklagen över källaren och trapphuset tänkas dock i huvudsak oförändrade. Genom att trapphuset bibehållits har antalet trappuppgångar för de nya byggnaderna kunnat begränsas till en för vardera. I källaren till kasern II avses värme-centralen för hela kasernetablissemnetet förlagd.

I detta sammanhang torde böra nämnas, att de sakkunniga icke räknat med några maskinella anordningar för luftväxlingen i kasernerna utan utgått från att denna skall ske automatiskt på så sätt, att frisk luft införes genom ventiler placerade bakom värmeelementen i korridorerna och därifrån genom luftgaller vid taken tillföres logementen. Korridorerna skulle alltså komma att tjänstgöra såsom ett slags förvärmningsrum. Den förbrukade luften i logementen avledes genom särskilda kanaler.

Jordvåningen till östra längan avses till förrådsrum dels i ersättning för de utrymmen, som förloras genom avlägsnandet av uthusbyggnaderna vid kasern II och dels för inrymmande av en del sängutredning, som nu förvaras å vinden till kasern III. I nämnda jordvåning böra även kunna beredas lokaler för kasernslöjd och dylikt. Såsom framgår av ritningarna erhålles även en del utrymme i jordvåningen till norra längan, som kan disponeras för liknande ändamål.

I vindsvåningarna till samtliga byggnader avses kompaniernas rustkammare inrymda. Dessa äro nu förlagda till vindarna i kasernerna I, II och III.

Såsom förut nämnts kommer kasernetablissemnetet att erhålla endast en ingång, nämligen porten under det byggnadsparti, som förenar kasern II och östra längan. Denna port blir tillräckligt bred för att genomsläppa fordon och särskilt lämplig ur den synpunkten, att det tillåter manskapet vid passerandet av kontrollen står under tak. Genom att antalet ingångar begränsas till en, kan den för kasernens tillsyn och bevakning avsedda personalen nedbringas till ett minimum. De sakkunniga hava sålunda beräknat denna personal till en veckohavande officer, en veckohavande flaggunderofficer och en veckohavande underofficer jämte en underofficer (flaggkorpral) för var och en av de trenne byggnaderna. För hela kasernetablissemnetet beräknas en daghavande portkorpral.

De delar av kaserngården, som icke avgränsas medelst byggnaderna, tänkas omgärdade med ett stängsel, således mellan norra längans gavel och marketenteriet samt därifrån till tyghuset; vidare från östra längans gavel förbi pastorsbostället och trädgårdarna till exercishuset. Uppförandet av stängsel vid marketenteriet betingar en mindre förflyttning av dess köks-

ingång, en förändring som utan olägenhet eller avsevärd kostnad kan företagas.

I enlighet med vad förut nämnts avses 618 man, normal beläggning, kunna inkvarteras i det nya kasernetablissemnet, varav 240 i den norra längan, 160 i kasern II, 208 i den östra längan samt 10 i byggnadspartiet mellan de båda sistnämnda byggnaderna. Härtill kommer, såsom nedan framgår, ett logement för 32 man i kasern III, avsett för köks- och matsalpersonalen, varigenom det totala antalet sängplatser blir 650. Genom ökning av sängarnas antal — i ett logement av normal storlek från 16 till 22 — samt genom att till en del taga i anspråk läs- och skrivrummen böra vid de särskilda tillfällen, då så kan bli nödvändigt, ytterligare kunna inkvarteras upp till 300 man, eller sammanlagt omkring 950 man (maximibeläggning). Då enligt statistiken från de sistförflutna åren antalet inkaserade endast under en kortare tid närmast före vårustningarna brukar uppgå till omkring 900 man, kan man utgå från att kasernutrymmet under normala förhållanden skall motsvara behovet även under den tid av året, då det är som störst.

I detta sammanhang bör erinras därom, att de sakkunniga i sitt tidigare förslag endast räknade med utrymme för 600 man, normal beläggning, mot 650 man enligt nu föreliggande alternativ. Att de sakkunniga stannade vid nämnda lägre siffra, ehuru väl den verkställda beräkningen antydde ett något större genomsnittsbehov, berodde emellertid på de begränsade möjligheter, som erbjödo sig med användande på föreslaget sätt av kasern III och arméns förrådsbyggnad. Då förutsättningarna enligt nu föreliggande alternativ varit gynnsammare, hava de sakkunniga ansett det välbetänt att avse utrymme för ett antal sängplatser, normal beläggning, som hellre täcker än understiger genomsnittsbehovet. Härigenom undviks, att kasernfartyg behövs tagas i anspråk annat än i rena undantagsfall, något som är av stor vikt med hänsyn dels till den ökning i personalbehovet, som därav blir en följd, dels till de oproportionerligt stora kostnader i underhåll, uppvärmning och belysning, som äro förbundna med användandet av kasernfartyg.

Då enligt föreliggande alternativ kasern II avses att bibehållas såsom kasern, måste erforderligt lokalutrymme för underofficersskolan och sjukavdelningen, vilka enligt de sakkunnigas tidigare förslag tänkts inrymda i kasern II, nu beredas i annan byggnad, och hava de sakkunniga härför avsett kasern III. Såsom framgår av planritningen (bil. B) skulle bottenvåningen i sistnämnda byggnad komma att i stort sett bibehållas oförändrad och sålunda fortfarande inrymma matsal för manskapet samt en del av sjukavdelningen. Då den nuvarande anordningen med utgång från matsalen genom sjukavdelningens korridor är mindre lämplig, avses matsalen erhålla en ny utgång i byggnadens mittparti mot öster.

Behövet av ytterligare utrymme för sjukavdelningen erhålles i norra delen av byggnaden en trappa upp. Lektions- och ritsalar för underofficersskolan, rum för lärare samt toilettrum inredas i våningarna en och två trappor upp, varvid de olika rummen anordnas på ömse sidor av en korridor.

Såsom ovan nämnts förutsättes enligt föreliggande alternativ, att den vid kasern II nu befintliga paviljongen skall avlägsnas. Detta betingar beredande av annan lokal för korpralskolan, som nu är förlagd till paviljongen. Även i sitt tidigare byggnadsförslag hava de sakkunniga räknat härmed samt därvid förutsatt, att korpralskolan skulle inrymmas i västra kanslihuset, som skulle bli ledigt därigenom, att stationsbefälhavarens expedition och kassakontoret förflyttades till kasern I. Stationsbefälhavaren har emellertid i yttrande över ovannämnda byggnadsförslag avstyrkt en dylik lösning under motivering, att det i västra kanslihuset disponibla utrymmet

Underofficersskolan, sjukavdelningen, korpralskolan m. m. (kasern III).

icke vore tillräckligt, samt föreslagit att i stället dit förlägga radioskolan, vars lokalfråga blivit aktuell på grund av varvets omorganisation.

Med hänsyn till det nya lokalbehov, som tillkommit för radioskolan, hava de sakkunniga förutsatt, att lokaler för korpralskolan enligt nu föreliggande alternativ förläggas till kasern III, där erforderligt utrymme disponeras i byggnadens norra del, två trappor upp, ävensom att radioskolan förlägges till västra kanslihuset.

Det utrymme i kasern III, som återstår, sedan sjukavdelningens samt underofficers- och korpralskolornas behov sålunda tillgodosetts, har, såsom framgår av ritningarna, avsetts att inredas till tvenne logement jämte toilett-rum och dagrum, varav det ena med plats för 32 man, normal beläggning, såsom förut omförmäls avsetts för inkasernering av manskap, tjänstgörande i matinrättningen, och det andra för inkvarterande av reservkadetter.

Att ovannämnt manskap blir förlagt i en särskild byggnad utanför det egentliga kasernetablissemnet innebär ett avsteg från koncentrationsprincipen och kan eventuellt tänkas medföra särskilda anordningar ifråga om bevakning. Ifrågavarande förhållande kan dock sägas vara betingat därav, att matinrättningen är förlagd utanför kasernetablissemnet, eftersom kökspersonalen med dess speciella arbete och arbetstid helst bör inkvarteras i samma byggnad som matinrättningen, varigenom även undvikes, att personalen vid kommunikation med sina logement passerar holmen i arbetskläder.

Vad angår reservkadetterna hade behov av förläggningsslokal för dessa icke tagits i betraktande enligt de sakkunnigas föregående förslag av den anledningen, att behov av dylikt förläggningssutrymme vid ifrågavarande tidpunkt ännu icke påvisats. För inkvartering av nämnda kadetter disponeras nu ett logement i kasern II.

Å vinden till kasern III är för närvarande inredd en bostad till underofficer varjämte kustartilleridetachmentet i Stockholm disponerar ett rum såsom expeditiionslokal. Resten av vinden disponeras till rustkammare och förrådslokaler. Då, såsom förut nämnts, samtliga rustkammare avses förlagda till vindsvåningarna i det nya kasernetablissemnet, kan ett icke obetydligt utrymme å vinden i kasern III sålunda frigöras. Vidare böra sådana förrådsartiklar, som icke avses för matinrättningens utan för själva kasernens behov, förläggas i bottenvåningen till den östra längan, varigenom ytterligare utrymme frigöres. De ledigblivna lokalerna böra enligt de sakkunnigas mening i erforderlig mån användas för inredande av en underofficersbostad i ersättning för den bostad, som nu är inredd i våningen två trappor upp i samma byggnad.

Såsom förut nämnts hade de sakkunniga i sitt tidigare förslag förutsatt, att kasern I, sedan densamma icke längre erfordrades för manskapets inkasernering, skulle helt avses för inrymmande av expeditiionslokaler. Redan nu äro kårchefens samt beväringsskompaniets expeditiioner förlagda till nämnda byggnad, och förutsatte de sakkunniga, att ytterligare skulle dit förläggas stationsbefälhavarens och stationsintendentens expeditiioner ävensom stations- och kassakontoren samt 4:e matroskompaniets expeditiion, varigenom man skulle ernå en önskvärd koncentration av stationens expeditiionslokaler till en enda byggnad. Mot detta förslag hava stationsmyndigheterna egentligen icke haft något annat att erinra, än att utrymmet torde bliva väl knappt, och hava nämnda myndigheter dels därför, dels av andra skäl ansett, att samtliga kompaniexpeditiioner borde förläggas till det nya kasernetablissemnet. Bland andra skäl härför har anförts, att en förläggning av kompaniexpeditiionerna till stationsbefälhavarens ämbetshus skulle medföra den olägen-

Koncentration
av expeditiions-
lokaler
(kasern I).

heten, att manskapet vid sina ofta förekommande besök i nämnda expeditioner komme att passera entrén till nämnda ämbetshus, något som måste anses olämpligt.

De sakkunniga anse dock, att sistnämnda olägenhet kan bortelimineras genom att trafiken av besökande manskap ledes från västra sidan av byggnaden genom ingången på södra gaveln. Vad därefter vidkommer utrymmet i byggnaden torde detta vara tillräckligt, särskilt om vinden tages i anspråk till blankett- och bokförråd. Skulle det emellertid visa sig, att något ökat utrymme erfordrades för expeditionerna, läte det mycket väl tänka sig, att kassakontoret bibehölls på sin nuvarande plats i västra kanslihuset. En sådan lösning vore för övrigt såtillvida fördelaktig, som kassan nu har ett med hänsyn till varvet lämpligt läge.

Såsom redan förut omnämnts, förutsattes enligt förevarande alternativ, att radioskolan skall inrymmas i det ledigblivna västra kanslihuset. Därjämte bör krigsrätten kunna beredas lokal i nämnda byggnad i stället för de rum, som härför nu disponeras i kasern III.

Radioskolan.
Krigsrätten.

Enligt vad som framgår av chefens för försvarsdepartementet ämbetskrivelse till marinförvaltningen av den 9 mars 1928, vilken skrivelse ämbetsverket för kännedom meddelat de sakkunniga, har flottans underbefälsförening gjort framställning om att underbefålet vid Stockholms station måtte få disponera föreningslokaler inom lämplig byggnad å Skeppsholmen eller, om detta icke kunde medgivas, att årligt bidrag måtte tillerkännas föreningen till förhyrande av ändamålsenlig lokal. I infordrat utlåtande över denna framställning, daterat den 6 februari 1928, har marinförvaltningen dels framhållit, det ämbetsverket ansåge lämpligast, att underbefälsföreningen ifråga tillhandahölls lokal å Skeppsholmen, dels angivit, att ämbetsverket hade för avsikt att, för den händelse ifrågasatt om- och tillbyggnad av kasernerna å Skeppsholmen komme till stånd, i samband därmed söka tillgodose föreningen med lämplig lokal därstädes.

Lokal för
underbefäls-
föreningen.

Härå har Kungl. Maj:t beslutat, att framställningen icke skulle föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Enligt vad de sakkunniga under hand inhämtat, skulle för avhållandet av föreningens sammanträden, för föredrag och samkväm samt för inrymmandet av bibliotek erfordras en lokal, vars sammanlagda golvyta uppginge till minst 125 m². Då det synes de sakkunniga skäligt, att statsverket kostnadsfritt tillhandahåller nämnda förening lämplig lokal å Skeppsholmen, hava de sakkunniga ansett sig böra undersöka, i vad mån den gjorda framställningen skulle kunna tillmötesgåas enligt nu föreliggande alternativ. Därvid hava de sakkunniga till en början utgått ifrån att vid de enstaka tillfällen, då föreningen har behov av en större samlingslokal, därtill i första hand bör kunna upplåtas det samlingsrum i kasern II, som avsetts för manskapet i allmänhet, eller, om hinder skulle möta härför, någon av skolsalarna. Därigenom skulle en för föreningen särskilt avsedd lokal kunna till golvytan inskränkas betydligt under vad som angivits behövt eller till hälften därav, motsvarande omkring storleken av ett ordinärt läs- och skrivrum för manskapet. Utrymme av denna storlek torde eventuellt — beroende på behovet av plats för förvaring av förplägnadsutredning m. m. — kunna påräknas å vinden till kasern III. Om det emellertid vid de slutliga ritningarnas uppgörande skulle visa sig omöjligt att där bereda föreningen lämplig lokal, torde det ledigblivna utrymmet i västra kanslihuset vara tillräckligt att förutom radioskolan och krigsrätten även inrymma underbefälsföreningen. Att emellertid ingå på någon närmare undersökning, huru förenämnda lokalbehov bör tillgodoses, hava de sakkunniga icke ansett erforderligt, eftersom det nu framkomna kravet är en fråga, som ligger utom de sakkunnigas upp-

drag. Av denna anledning hava de sakkunniga ej heller för ändamålet beräknat några kostnader, men förutsätta, att, om det vid detaljritningarnas uppgörande visar sig möjligt att med hänsyn till utrymmet tillmötesgå förningens framställning, detta icke skall behöva medföra någon mera avsevärd ökning av kostnaderna.

Kostnaderna.

Såsom framgår av närlagda, inom byggnadsstyrelsen uppgjorda kostnadsberäkningar (bil. A), ställa sig kostnaderna för utförandet av de arbeten, som innefattas i alternativ I, sålunda:

1. Ombyggnad av kasern II	kronor	305 000: —
2. Uppförande av norra och östra längorna jämte sammanbindningsbyggnader	»	934 000: —
3. Planerings- och röjningsarbeten samt stängsel omkring kaserngården m. m.	»	35 000: —
4. Inredning av kasern III för sjukavdelning, underofficersskola m. m.	»	171 000: —
5. Ändrad inredning av kasern I (enligt besparingsnämndens kostnadsberäkning)	»	147 000: —
6. Inredning av ledigblivna expeditiionslokaler	»	20 000: —
Summa kronor		1 612 000: —

Härav framgår alltså, att genomförandet av alternativ I skulle i förhållande till de sakkunnigas tidigare förslag att förlägga det nya kasernetablissemnet till kasern III och arméns förrådsbyggnad, sådant detta förslags ändrat och kostnadsberäknats av besparingsnämnden, betinga en merkostnad av 452 000 kronor. Skillnaden kan visserligen i betraktande av ökningen i antalet sängplatser från 600 enligt 1926 års förslag till 650 enligt föreliggande alternativ, vartill kommer plats för 15 reservkadetter, ävensom med hänsyn till det ökade utrymme i övrigt och den högre grad av tidsenlighet, som alternativ I erbjuder, anses motiverad, men merkostnaden är i och för sig så avsevärd, att de sakkunniga med hänsyn till ekonomiska synpunkter likväl ansett sig pliktiga att undersöka möjligheterna för en mindre dyrbar lösning av frågan.

2. Kasernetablissemnet vid kasern III m. m. (alternativ II).

Allmänna synpunkter.

De sakkunniga hava redan framhållit, att det å Skeppsholmen endast finnes tvenne platser, vilka i förevarande hänseende kunna komma ifråga, nämligen områdena vid exercisskolan och vid kasern III, samt vidare att en kasernbyggnad icke bör uppföras å strandremsan söder om kasern III. Vid sådant förhållande återstår för det fall, att en förläggning till området vid exercisskolan av ekonomiska och andra skäl icke anses lämplig, endast en lösning, enligt vilken arméns förrådsbyggnad eller platsen för densamma tages i anspråk för ändamålet.

Det gäller då att söka i möjligaste mån borteliminera de nackdelar, som påvisats vara förbundna med de sakkunnigas tidigare förslag att förlägga kasernetablissemnet till ifrågavarande plats. Vad först vidkommer kasern III voro de sakkunniga vid avgivandet av sitt tidigare förslag fullt medvetna om, att denna byggnad har en sådan planform, att, huru man än söker att inreda densamma, den i allt fall aldrig blir såsom kasern fullt tidsenlig. Logementens belägenhet kommer sålunda alltid att bliva mindre lämplig. Dessutom äro fönstren i byggnaden väl små, och en upphuggning av dessa skulle ställa sig relativt dyrbar. Såsom av det följande närmare skall framgå hava emellertid de sakkunniga nu sökt att genom något ändrade dispo-

sitioner så förbättra inredningen av byggnaden, att den på bästa sätt alltjämt skall tjäna det med densamma avsedda ändamålet.

Vad arméns förrådsbyggnad angår var de sakkunnigas förslag av år 1926 att genom om- och tillbyggnad aptera densamma till kasern förestavat av tvenne skäl, nämligen dels att nedbringa kostnaderna, dels att söka bevara en av Skeppsholmens äldsta byggnader, samt stödde sig på en av stationsingenjören vid Stockholms station verkställd undersökning av byggnadens beskaffenhet, utvisande att i motsats till vad tidigare antagits förrådsbyggnaden vore i så gott skick, att den med fördel kunde förändras till kasern.

Nu har av besparingsnämnden och byggnadsstyrelsen påvisats, att någon egentlig besparing icke kan beräknas uppstå genom att byggnaden bibehålles, samt att dess kulturhistoriska värde genom förändringen skulle spolieras. Vid sådant förhållande föreligger icke längre någon anledning för de sakkunniga att yrka på byggnadens apterande till kasern, helst som en helt ny byggnad givetvis alltid är att föredraga såsom medförande större möjligheter till en fullt modern inredning och större fördelar ur hygienisk synpunkt. Behövde hänsyn icke tagas till byggnadens kulturhistoriska och arkitektoniska värde, kunde de sakkunniga alltså inskränka sig till att utan vidare föreslå rivning av arméns förrådsbyggnad och uppförande av en ny kasern på dess plats. Byggnadsstyrelsen har emellertid uttalat, att byggnaden med hänsyn till nämnda värde om möjligt icke borde nedrivas. För sin del äro även de sakkunniga av den uppfattningen, att det varit önskvärt, om byggnaden kunnat bevaras oförändrad med hänsyn till dess säregna byggnadsstil och såsom utgörande ett från kulturhistorisk synpunkt intressant och i sitt slag märkligt exempel på en militär förrådsbyggnad från tiden omkring år 1700. Å andra sidan böra dock enligt de sakkunnigas uppfattning de värden, varom här är fråga, icke anses vara så betydande, att icke önskemålet att bevara byggnaden bör, om annan utväg på grund av ekonomiska eller andra skäl icke är framkomlig, få träda tillbaka för lösningen av en fråga av den vikt och betydelse, som ordnandet av kasernförläggningen å Skeppsholmen obestriddligen har.

Av byggnadsstyrelsen har jämväl framhållits, att förrådsbyggnaden representerade ett ingalunda oväsentligt realvärde samt att byggnaden vore användbar för ändamål, som, därest densamma apterades till kasern, skulle behöva tillgodogöras på annat håll. Utan att vilja bestrida riktigheten härav anse sig emellertid de sakkunniga, vad angår behov av byggnaden för försvarets räkning, böra framhålla, att enligt av Kungl. Maj:t genom nådigt beslut av den 1 juni 1928 fastställd plan för koncentration till Göta livgardes förutvarande kasernetablissemang av vissa till arméns intendenturförråd i Stockholm hörande förråd och övriga anstalter kommer arméns förrådsbyggnad å Skeppsholmen att inom kort utrymmas, troligen senast hösten 1929. Därefter torde byggnaden såsom för armén icke längre behöflig komma att återlämnas till sjöförsvaret, som dock, såvitt de sakkunniga kunnat utröna, icke för närvarande har behov av byggnaden för annat ändamål än varom här är fråga.

De sakkunniga anse sig i detta sammanhang jämväl böra framhålla, att, såsom av utredningen tydligen framgått, tillgången på lämpliga byggnadsplatser å Skeppsholmen är jämförelsevis ringa. Vid sådant förhållande böra dylika platser icke få upptagas av byggnader, av vilka flottan icke har behov.

På grund av vad nu anförts hava de sakkunniga i trots av de skäl, som förebragts mot en lösning av kasernfrågan, enligt vilken arméns förrådsbyggnad tages i anspråk, ansett sig böra till jämförelse med alternativ I framlägga ett byggnadsförslag, enligt vilket kasern III bibehålles såsom

kasern, och för erhållande av därutöver erforderligt kasernutrymme uppföres en ny kasern på den plats, där arméns förrådsbyggnad nu är belägen. Detta förslag betecknas här *alternativ II*.

Kasern-
förslaget
detaljer.

Såsom redan blivit antytt hava de sakkunniga sökt att i möjligaste mån anpassa inredningen i kasern III efter moderna krav. Av närlagda ritningar (bil. B) framgår, att vart och ett av de nuvarande alltför stora logementen i detta syfte med skiljeväggar uppdelats i tvenne och vidare att det utrymme å nedra botten, som nu disponeras av sjukavdelningen, avsetts till samlings-sal för hela förläggningen, tillika inrymmande manskapsbiblioteket, varigenom största möjliga golvyta i den nya kasernen kunnat disponeras till logement. Liksom enligt alternativ I förutsättes, att en ny utgång från matsalen anordnas i byggnadens mittparti.

Antalet sängplatser i kasern III beräknas till 296, normal beläggning.

Ledamöterna *Holmberg* och *Elmqvist* anse, att vid inredningen av kasern III i vad berör manskapsförläggningen nutida fordringar på hygien och trevnad böra tillgodoses i än högre grad än enligt majoritetens förslag. Detta skulle låta sig göra med sådan inredning, som framgår av bifogade ritningar (bil. B: 13), utvisande två alternativ (a och b).

Enligt dessa alternativ anordnas en korridor på östra sidan av den genom kasernens mitt gående stödmuren. Erforderligt dagsljus i korridoren erhålles genom att den östra väggen förses med glas från 1:s meters höjd över golvet till taket. Genom denna anordning skulle logementen bliva avskilda från varandra, så att inga logement behövde bliva genomgångsrum. Förläggningstrymmet inom kasernen bleve detsamma som i sakkunnigemajoritetens förslag, men förläggningstrymmet i varje logement anses lämpligare avvägt och mer överensstämmande med det, som är beräknat i den nybyggda delen av kasernetablisementet. Vidare skulle erhållas en efter förläggningsförhållandena bättre anpassad fördelning av dag- samt läs- och skrivrummen.

Olikheten mellan de båda alternativen består huvudsakligen däri, att de sanitära anordningarna enligt alternativ a skulle bliva bättre än enligt alternativ b.

Merkostnaderna i förhållande till sakkunnigemajoritetens förslag hava förslagsställarna beräknat, för genomförandet av alternativ a till omkring 20 000 kronor och av alternativ b till omkring 39 000 kronor. Av kostnadsskäl hava de förordat alternativ a.

Möjligheten av att vidtaga den sålunda föreslagna ytterligare förbättringen av inredningen har framhållits såsom ägnad att stärka de skäl, som tala för genomförandet av de sakkunnigas byggnadsförslag enligt alternativ II och vartill de sakkunniga i det följande återkomma.

Det torde knappast vara erforderligt att framhålla, att sakkunnigemajoriteten givetvis tänkt sig möjligheten av en annan lösning av frågan om en lämplig inredning av kasern III, än den som framgår av förslagsritningen till alternativ II. Majoriteten är emellertid icke övertygad om att korridor-systemet i detta fall låter sig med fördel tillämpa i denna byggnad.

Av ritningarna till alternativ II framgår, att kasern III tänkes förenad med den nya kasernen genom en sammanbindningsbyggnad. Enligt de sakkunnigas tidigare förslag avsågs sistnämnda byggnad att, med hänsyn till ljustillförsel i översta våningen av kasern III, uppföras till endast två våningars höjd. Enligt nu föreliggande förslag avses sammanbindningsbyggnaden uppförd i tre våningar jämte källarvåning, men får den, för att icke hindra ljustillförseln, intill kasern III ej större bredd än att närliggande fönster i sistnämnda byggnad icke bliva förbyggda.

Till bottenvåningen i sammanbindningsbyggnaden förlägges huvudentrén till kasernetablisementet med rum för veckohavande officer och portkorpral

m. m. Den ena av trappuppgångarna till den nya kasernen är ock förlagd till sammanbindningsbyggnaden. I våningarna en och två trappor upp inredas rum för veckobefäl samt läsrum, avsedda för det manskap, som är förlagt i närliggande logement i kasern III. Korridoren i varje våning tänkes använd även såsom dagrum.

Till sammanbindningsbyggnadens källarvåning förutsättes värmecentralen för den nya byggnaden bliva förlagd.

För att ernå samma dimensioner på logement och dagrum, varmed räknats i de nya byggnaderna enligt alternativ I och som tillämpats vid uppförandet av arméns modernaste kaserner, d. v. s. 6×10 meter för logementen samt 3.2 meters bredd för de till dagrum samtidigt avsedda korridorerna, har den nya kasernbyggnaden avsetts erhålla en något större bredd än förrådsbyggnaden. Längden blir ungefär densamma, varigenom undviks, att byggnaden med västra gaveln sträcker sig längre ned mot strömmen än förrådsbyggnaden, något som från byggnadsstyrelsens representant ansetts vara ett önskemål av största vikt. Såsom förut nämnts har också byggnadsstyrelsen i sitt yttrande över de sakkunnigas tidigare förslag anmärkt på att förrådsbyggnaden föreslagits förlängd med 15 meter mot strömmen och i detta sammanhang betonat betydelsen av att ifråga om bebyggelse av Skeppsholmens stränder största möjliga hänsyn tages till stadsbildens estetiska värden.

Enligt den uppfattning, som byggnadsstyrelsen företräder, skulle en utbyggnad mot strömmen vara oförenlig med nämnda hänsyn, i det att härigenom massan av de här befintliga, redan nu väl stora byggnaderna komme att ökas och byggnadens gavelparti skulle ofördelaktigt skjuta fram genom holmens vegetation på en punkt, som är synlig från stadens centrala delar.

Hänsynen till dessa synpunkter har tyvärr lagt hinder i vägen för en annars synnerligen önskvärd utökning av den nya kasernens volym, varigenom densamma tillsammans med kasern III kunnat lämna utrymme för lika många sängplatser som enligt alternativ I.

Såsom framgår av ritningarna avses varje våning i den nya byggnaden skola inredas, förutom med 3 toilett- och tvättrum samt 1 läs- och skrivrum, med 6 logement; varje logement med 16 sängplatser, normal beläggning. Härtill komma 3 dylika logement med tillhörande toilett- och tvättrum samt läs- och skrivrum i den västra delen av suterrängvåningen. På grund av markens lutning kommer nämligen suterrängvåningen att delvis ligga så högt över markytan, att det författningsenligt icke föreligger något hinder för att disponera utrymmet ifråga för förlägningsändamål, ehuruval en dylik förläggning icke är särskilt önskvärd.

Sammanlagda antalet sängplatser i den nya kasernen beräknas till 336, normal beläggning, och i hela etablissementet $336 + 296 = 632$ eller 18 platser mindre än enligt alternativ I. Detta i förening med den omständigheten, att såsom ovan nämnts 3 logement måst förläggas till suterrängvåningen, är givetvis en nackdel, som kunnat genom en förlängning av byggnaden undvikas, därest en sådan förlängning låtit sig förena med ovan anförda synpunkter. Antalet sängplatser blir emellertid något större än enligt de sakkunnigas tidigare förslag. Med hänsyn härtill och då slutligen användandet av kasernfartyg — något som de sakkunniga dock icke anse skall behöva förekomma annat än i mycket sällsynta fall — med en kasernförläggning enligt alternativ II innebär en väsentligt mindre olägenhet än enligt alternativ I, bör ovan omnämnd nackdel icke tillmätas avgörande betydelse.

Den del av den nya kasernens suterrängvåning, som icke tages i anspråk för manskapets förläggning, förutsättes använd till förrådsrum m. m.

Vinden bör avses för inrymmande av rustkammare.

Ur säkerhetssynpunkt har det ansetts erforderligt, att den nya kasernbyggnaden liksom kasern III erhåller tvenne trappuppgångar, en vid vardera gaveln.

Beträffande golvbeläggningsmateriel samt anordningar för luftväxling i den nya kasernen förutsätts samma principer tillämpade som enligt alternativ I.

För erhållande av en fri och sammanhängande kaserngård förutsätts, att planket mellan gården till kasern III och förrådsbyggnadens tomt ävensom därstädes belägna skjul skola nedrivs. Intendenturförrådets expeditiionsbyggnad bör kvarstå och disponeras på samma sätt som angivits i 1926 års förslag, nämligen till expeditiionslokaler för kasernbefälhavaren och yrkeskompaniet.

Med hänsyn till att toalettrummen i den nya kasernen avsetts inredda med klosetter till relativt stort antal, synes det icke nödvändigt att företaga den enligt 1926 års förslag tilltänkta utvidgningen av avträdesbyggnaden vid kasern III.

Underofficersskolan, sjukavdelningen m. m. (kasern II).

Beträffande övriga med koncentrationen av kasernförläggningen mer eller mindre förbundna byggnadsfrågor hava de sakkunniga i avseende å disponerandet av kasern II icke funnit anledning att vidtaga några större förändringar i sitt tidigare förslag, enligt vilket denna byggnad skulle inredas för sjukavdelningens och underofficersskolans räkning. De jämkningar beträffande inredningen, som de sakkunniga nu vidtagit, avse att på ett rationellare sätt utnyttja utrymmet, bland annat genom att en del onödiga korridorer lägges till själva rummen. Härigenom har det blivit möjligt att avse utrymme för ett logement med tillhörande toalettrum och dagrum för reservkadetter, var emot föreliggande alternativ endast upptager en bostadslägenhet mot tvenne enligt 1926 års förslag. Den minskning i det för sjukvårdsförrådet förut avsedda utrymmet å nedre botten, som föreliggande förslag därjämte innebär, kan mer än väl kompenseras genom att byggnadens vind, där en rustkammare nu är belägen, tages i anspråk för ändamålet.

I detta sammanhang torde böra omnämnas, att bottarna emellan våningarna en och två trappor upp respektive två och tre trappor upp endast utgöras av golv lagda på bjälklagen utan fyllning. Någon olägenhet härav har visserligen med byggnadens nuvarande användning icke försports, men med nu föreslagen disposition av byggnaden med sjukavdelning i de tvenne nedersta och skola i de tvenne översta våningarna läser isolering mellan våningarna en och två trappor upp förmedelst fyllning av botten bli nödvändig. Nämda arbete ingick icke i 1926 års förslag.

Koncentration av expeditiionslokaler (kasern I).

Kasern I förutsätts bli disponerad på samma sätt som angivits för alternativ I, nämligen för inrymmande av expeditioner för stationsbefälhavaren, kårchefen m. fl., allt i huvudsaklig överensstämmelse med 1926 års förslag. Då eventuellt erforderliga jämkningar i planen lämpligen kunna vidtagas vid uppgörande av detaljritningarna, hava de sakkunniga icke ansett erforderligt att för ändamålet uppgöra nya ritningar.

Radioskolan, krigsrätten och korpralskolan.

Liksom enligt alternativ I förutsätts, att radioskolan och krigsrätten skola beredas erforderliga lokaler i det ledigblivna västra kanslihuset. Vad angår korpralskolan synes densamma kunna tillsvärdare disponera sin nuvarande lokal, paviljongen intill kasern II, till dess möjlighet yppar sig att på annat håll bereda nämnda skola motsvarande utrymme.

Lokal för underbefälsföreningen.

Vad slutligen vidkommer behovet av lokal för underbefälsföreningen, få de sakkunniga, med framhållande av att förutsättningarna för tillmötesgående av detta krav enligt alternativ II äro desamma som enligt alternativ I, hänvisa till vad härom i det föregående anförts.

Enligt bifogade inom byggnadsstyrelsen verkställda kostnadsberäkningar Kostnaderna.
betingar genomförandet av alternativ II följande kostnader:

1. Rivning av arméns förrådsbyggnad, planeringsarbeten och stängsel	kr.	27 000: —
2. Uppförande av ny kasern å förrådsbyggnadens plats jämte sammanbindningsbyggnad mellan kasern III och den nya kasernen.....	>	781 000: —
3. Förändrad inredning av kasern III.....	>	62 000: —
4. Förändrad inredning av kasern II	>	199 000: —
5. Förändrad inredning av kasern I (enligt besparingsnämndens kostnadsberäkning)	>	147 000: —
6. Iordningställande av ledigblivna expeditiionslokaler m. m. >	>	20 000: —
<hr/>		
Summa kronor		1 236 000: —

Härav framgår, att de beräknade kostnaderna för genomförandet av alternativ II understiga motsvarande kostnader för alternativ I med 376 000 kronor samt överstiga kostnaderna för de sakkunnigas tidigare byggnadsförslag, sådant detta föreslagits förändrat och kostnadsberäknats av besparingsnämnden, med 76 000 kronor.

Den förstnämnda skiljaktigheten är huvudsakligen beroende dels därpå, att nybyggnadsvolymen och därmed självfallet även det sammanlagda disponibla utrymmet blir större enligt alternativ I än enligt alternativ II, och dels på att ändringen av kasern II till en modern kasern i stället för till skola m. m. drager större kostnader. Även i inredningen av kasern III förutsattes enligt alternativ I större förändringar vidtagna än enligt alternativ II. Vad angår skillnaden i kostnad mellan alternativ II och 1926 års byggnadsförslag äro visserligen de båda förslagen till sina huvuddrag byggda på samma grund, men förutsättningarna äro dock i flera viktiga avseenden så olika, att de icke kunna jämföras. Sålunda upptager nu förevarande förslag kasernutrymme för 632 man, normal beläggning, mot 600 enligt 1926 års förslag. Vidare har beräknats kasernutrymme för 15 reservkadetter samt lokal för radioskolan, varmed icke räknats enligt 1926 års förslag, varjämte inredningen av kasernerna II och III gjorts mera ändamålsenlig.

3. Sammanfattning av de båda förslagens fördelar och olägenheter.

Innan de sakkunniga nu övergå till att angiva sin ståndpunkt till frågan, vilketdera av de båda förslagen, som bör komma till utförande, torde i kort-het böra sammanfattas de fördelar och olägenheter, som äro förbundna med vart och ett av dessa.

Vad då först angår alternativ I är det helt naturligt, att ett kasernetablisement, där varje byggnad är helt ny eller, såsom fallet är med kasern II, så grundligt förändrad, att den kan betraktas såsom ny, erbjuder betydligt större möjligheter ifråga om modernitet, hygien och trevnad än ett dylikt, som till stor del består av förläggningsslokaler, vilka icke låta sig inreda på ett fullt modernt sätt. Alternativ I bygger genomgående på en enhetlig modern princip ifråga om inredningen med dels en bred, ljus korridor löpande genom varje våning, lämplig såsom uppehållsplats för manskapet under fritid, såsom uppställningsplats och såsom lokal för klädmönstringar m. m., och dels med hänsyn till storlek, form och inbördes läge lämpliga logement och toilettrum anordnade längs byggnadens andra sida.

Förutom logement m. m. för 15 reservkadetter, som upptagits i båda förslagen, erhålles enligt alternativ I ett utrymme för inkaserneringsändamål,

motsvarande 650 sängplatser, normal beläggning, mot 632 enligt alternativ II. Härtill kommer, att möjligheterna för tillfällig inkvartering av underbefäl bättre tillgodoses med alternativ I än med alternativ II.

Såsom en ytterligare fördel för alternativ I skulle kunna anföras, att marketenteriet har ett sådant läge, att det, såsom ock förutsättes enligt nämnda alternativ, kan anslutas till kasernområdet. Meningarna härom äro dock delade. Det har nämligen också gjorts gällande, att det tvärtom vore en fördel, att marketenteriet såsom nu är och enligt alternativ II även skulle bliva fallet, ligger utanför kaserngården, eftersom marketenteriet borde vara en lokal, där manskapet kunde känna sig mera fritt från militärt tvång.

En mera avsevärd fördel för alternativ I är, att arméns förrådsbyggnad icke behöver spolieras, varigenom dess såväl kulturhistoriska och arkitektoniska som realvärde bevaras. Vad det sistnämnda kan representera i penningar är, med hänsyn till att försvaret icke för närvarande synes ha behov av densamma såsom förrådsbyggnad, vanskligt att bedöma. De sakkunnigas tekniska biträde, arkitekten Gustav Holmdahl har i jämförelse med liknande byggnader i staden mellan broarna uppskattat förrådsbyggnadens värde till omkring 200 000 kronor. På grund av att byggnaden är belägen inom området för en militär förläggning, torde emellertid en dylik uppskattning knappast kunna läggas till grund för fastställandet av värdet.

Såsom redan sagts är alternativ I förbundet med den olägenheten, att förslagets genomförande skulle medföra en direkt merkostnad för statsverket av i runt tal 375 000 kronor. Förhölle det sig så, att förslaget i övrigt vore det bästa tänkbara eller avgjort överlägset alternativ II, borde denna omständighet icke tillmätas avgörande betydelse. Emellertid förefinnas, såsom de sakkunniga förut antytt, även andra olägenheter än de ökade kostnaderna.

Den militära verksamheten vid flottans stationer, som ju i stort sett utgöra depåer, varifrån fartygen erhålla sina besättningar m. m., är uppdelad i, förutom andra tjänstegrenar, även kaserntjänst och skoltjänst, vilka tjänstegrenar enligt organisationen äro underställda skilda befälhavare. Till den förra verksamhetsgrenen hör manskapets förläggning, permission, bespisning m. m., till den senare utbildningen med särskilda kurser och skolor, förlagda till olika lokaler såsom exercisskolan, korpralskolan, underofficersskolan m. fl. ävensom till det fria. På grund av dessa förhållanden är det av en viss vikt att, där icke samtliga anstalter äro sammanförda till ett gemensamt område av sådan storlek, att de olika verksamhetsområdena kunna inrymmas i från varandra skilda avdelningar, skolornas lokaler äro samlade till ett komplex och kasernförläggningen till ett annat.

Enligt alternativ I skulle kasernen och exercisskolan komma att ligga inom ett gemensamt, rätt begränsat område, under det att matinrättningen komme att ligga utanför kasernområdet och korpral- och underofficersskolorna på annan plats än exercisskolan. En sådan ordning skulle obestriddligen medföra åtskilliga olägenheter, såsom ägnad att försvåra den dagliga tjänsten, framkalla ökat personalbehov samt minska manskapets trevnad under fritid.

Vad särskilt angår matinrättningens belägenhet utanför kasernområdet komma de därmed förbundna olägenheterna mera till synes, sedan den s. k. fria skaffningen numera införts, ett system som medför, att en jämn ström av manskap rör sig under skaffningstiden mellan kasernerna och matinrättningen, under det manskapet tidigare marscherade till och från matsalen.

Ehuru alternativ I under normala förhållanden väl tillgodoser behovet av kasernutrymme, kunna givetvis sådana förhållanden tänkas inträffa, som nödvändiggöra förläggning av manskapet å kasernfartyg. Det behöver icke nöd-

vändigtvis vara en tillfällig anhopning av i land tjänstgörande manskap, en kasern kan ju behöva utrymmas för reparation, desinfektion eller av annan orsak. Har kasernen då en sådan belägenhet som enligt alternativ II, erfordras mindre personal för bevakning av kasernfartyget, varjämte kommunikationen med den övriga förläggningen blir lättare. Motsatsen medför följaktligen olägenheter, låt vara att de äro tillfälliga.

Inledningsvis hava de sakkunniga anfört vissa synpunkter beträffande spörsmålet, huru ett kasernetablissemment på området vid exercisskolan skulle komma att te sig i arkitektoniskt avseende, samt därvid givit uttryck för den uppfattningen, att ett etablissemment på detta område av Skeppsholmen, sådant de sakkunniga tänkt sig detta uppfört, väl försvarar sin plats och låter sig väl inpassa bland holmens nu befintliga byggnader och vegetation. De sakkunniga äro emellertid medvetna därom, att många finnas, som, invanda vid det nuvarande helhetsintrycket, skulle uppfatta förläggandet av ett kasernetablissemment till ifrågavarande område såsom en försämring av platsens karaktär, bland annat därutinnan att Skeppsholmskyrkans dominerande betydelse skulle äventyras. Visserligen framhålles av dem, som hos de sakkunniga företrätt de arkitektoniska intressena, att den tilltänkta kasernbyggnaden snarare skulle bliva ett värdefullt tillskott till Skeppsholmens arkitektoniska struktur, utan att Skeppsholmskyrkans dominerande betydelse därför skulle föringas, och anse även de sakkunniga i övrigt, att nämnda farhågor icke böra tillmätas avgörande betydelse; förefintligheten av desamma utgör dock ett förhållande, som vid en jämförelse mellan de båda alternativen icke kan helt lämnas utan avseende.

Vad därefter angår alternativ II torde redan av det sagda hava tillräckligt framgått, vad som talar till förmån och till nackdel för detsamma. Fördelarna äro, att förslaget genomförande betingar väsentligt mindre direkta utgifter för statsverket, att kasernetablissemmentet erhåller ett från utbildningsanstalterna avskilt och även i övriga hänseenden synnerligen förmånligt läge med egen lämplig kaserngård, där manskapet ostört av exercis och övningar kan uppehålla sig under fritid, samt att matinrättningen ligger inom området. Vad som talar mot förslaget är, att en gammal, ur flera synpunkter värdefull byggnad tillspilogives samt att förslaget med avseende å kasern III icke fullt tillgodoser nutida krav på en kasern. I förhållande till alternativ I erhålles dessutom något mindre utrymme såväl för inkasernerings- som för en del andra ändamål.

4. De sakkunnigas förslag i frågan.

Väger man nu fördelar och olägenheter av skilda slag hos de båda alternativen mot varandra och därvid till en början bortser från kostnadsskillnaden, kan intet av förslagen sägas vara avgjort överlägset det andra; de skäl, som i olika avseenden anförts till förmån för alternativ I, böra sålunda icke anses väga tyngre än dem, som anförts till förmån för alternativ II. Vid sådant förhållande anse de sakkunniga, att den ekonomiska synpunkten bör vara avgörande, och på grund därav förorda de sakkunniga genomförandet av det förslag, som ovan betecknats alternativ II.

Beträffande den ordning, i vilken nu föreslagna byggnadsarbeten lämpligen böra utföras, bör i första hand komma rivningen av arméns förrådsbyggnad och röjning av byggnadsplatsen. Byggnaden kan, enligt vad de sakkunniga under hand inhämtat av chefen för arméns intendenturföråd i Stockholm, beräknas bliva utrymd på senhösten 1929, och torde man i varje fall kunna räkna med ett eventuellt överlämnande till sjöförsvaret före den 1 januari 1930. Rivningen torde komma att taga omkring 3 månader i an-

Plan för byggnadsarbetenas utförande.

språk, varför grundläggningsarbetena borde kunna påbörjas omkring den 1 april 1930 och vara avslutade på försommaren, då alltså uppmurningen av den nya byggnaden borde kunna taga sin början. De sakkunniga förutsätta, att erforderliga byggnadsritningar skola hava uppgjorts under sommaren och hösten 1929.

Uppmurningen av den nya kasernen och sammanbindningsbyggnaden samt inredningen av dessa beräknas fortgå under ett år, räknat från försommaren 1930, och böra byggnaderna vid sommarens ingång 1931 vara i det skick, att målning m. fl. avslutningsarbeten kunna verkställas under sommarens lopp, en tid som därför är mest lämplig. Den nya byggnaden bör sålunda kunna vara färdig att tagas i bruk hösten 1931. Härvid beräknas kasern II bliva utrymd, så att inredningen av nämnda byggnad för sjukavdelning och underofficersskola m. m. kan taga sin början. När sjukavdelningen förflyttats till de nya lokalerna, bör förändringen av inredningen i kasern III taga sin början.

Med förändringen av inredningen i kasern I bör anstå, tills övriga arbeten färdigställts, och bör detta arbete lämpligen utföras under sommaren och hösten 1932. Arbetet med inredningen av ledigblivna expeditiionslokaler beräknas skola påbörjas, så snart kasern I tagits i bruk, samt vara avslutat våren 1933. Hela byggnadsprogrammet skulle alltså vara genomfört med utgången av budgetåret 1932—1933.

I anslutning till vad ovan anförts synas för arbetenas utförande erforderliga medel böra ställas till förfogande i följande ordning, nämligen:

	Budget- året 1929—30	Budget- året 1930—31	Budget- året 1931—32	Budget- året 1932—33	Summa
Rivning av arméns förrådsbyggnad, uppförande av ny kasern å förrådsbyggnadens plats och sammanbindningsbyggnad mellan kasern III och den nya kasernen m. m.	300 000	450 000	58 000	—	808 000
Förändrad inredning av kasern II.....	—	—	199 000	—	199 000
Förändrad inredning av kasern III.....	—	—	62 000	—	62 000
Förändrad inredning av kasern I.....	—	—	—	147 000	147 000
Iordningställande av ledigblivna expeditiionslokaler.....	—	—	—	20 000	20 000
Summa kronor	300 000	450 000	319 000	167 000	1 236 000

De sakkunnigas hemställan.

På grund av vad i det föregående anförts få de sakkunniga hemställa om utverkande av nådig proposition till 1929 års riksdag med förslag att för utförande av vissa byggnadsarbeten m. m. vid flottans station i Stockholm för budgetåret 1929—1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 300 000 kronor.

Bil. A.

Sammandrag

av i byggnadsstyrelsen utförda kostnadsberäkningar över 2:ne olika förslag till om- och tillbyggnader för kasernbyggnader å Skeppsholmen.

Alternativ I.

Tillbyggnader till kasern II.

Byggnadsarbeten	kr. 745 500:—	
Värme- och vattenledningar samt sanitära installationer	» 76 000:—	
Elektriska anläggningar.....	» 8 000:—	
Planeringsarbeten och stängsel för kaserngården jämte rivning av mindre byggnad	» 23 000:—	
Uppfyllning och planering för nya uppfarten ...	» 12 000:—	
Ritningar, kontroll och oförutsedda utgifter 12 %	» 104 500:—	969 000:—

Ombyggnad av kasern II.

Byggnadsarbeten	kr. 228 000:—	
Värme- och vattenledningar samt sanitära installationer	» 39 000:—	
Elektriska anläggningar.....	» 4 000:—	
Ritningar, kontroll och oförutsedda utgifter 12 %	» 34 000:—	305 000:—

Ombyggnad av kasern III.

Byggnadsarbeten	kr. 107 455:—	
Komplettering och utökning av ledningarna för värme och vatten samt sanitära installationer	» 22 200:—	
Komplettering och utökning av de elektriska anläggningarna	» 2 000:—	
Ritningar, kontroll och oförutsedda utgifter 12 %	» 15 345:—	
	kr. 147 000:—	
Anordnande av en bostad om 3 rum och kök i vindsvåningen.....	» 24 000:—	171 000:—
		Summa kronor 1 445 000:—

Alternativ II.

Tillbyggnad till kasern III.

Byggnadsarbeten	kr. 589 000:—	
Undergrund, förslagsvis	» 13 000:—	
Värme- och vattenledningar samt sanitära installationer	» 84 000:—	
Elektriska anläggningar.....	» 7 000:—	
	Transport	kr. 693 000:—

	Transport	kr.	693 000:—	
Planeringsarbeten och stängsel	»		9 000:—	
Anordning av passage till kasern III.....	»		3 000:—	
Rivning av gamla förrådsbyggnaden jämte borttransport	»		18 000:—	
Ritningar, kontroll och oförutsedda utgifter 12 %	»		85 000:—	808 000:—

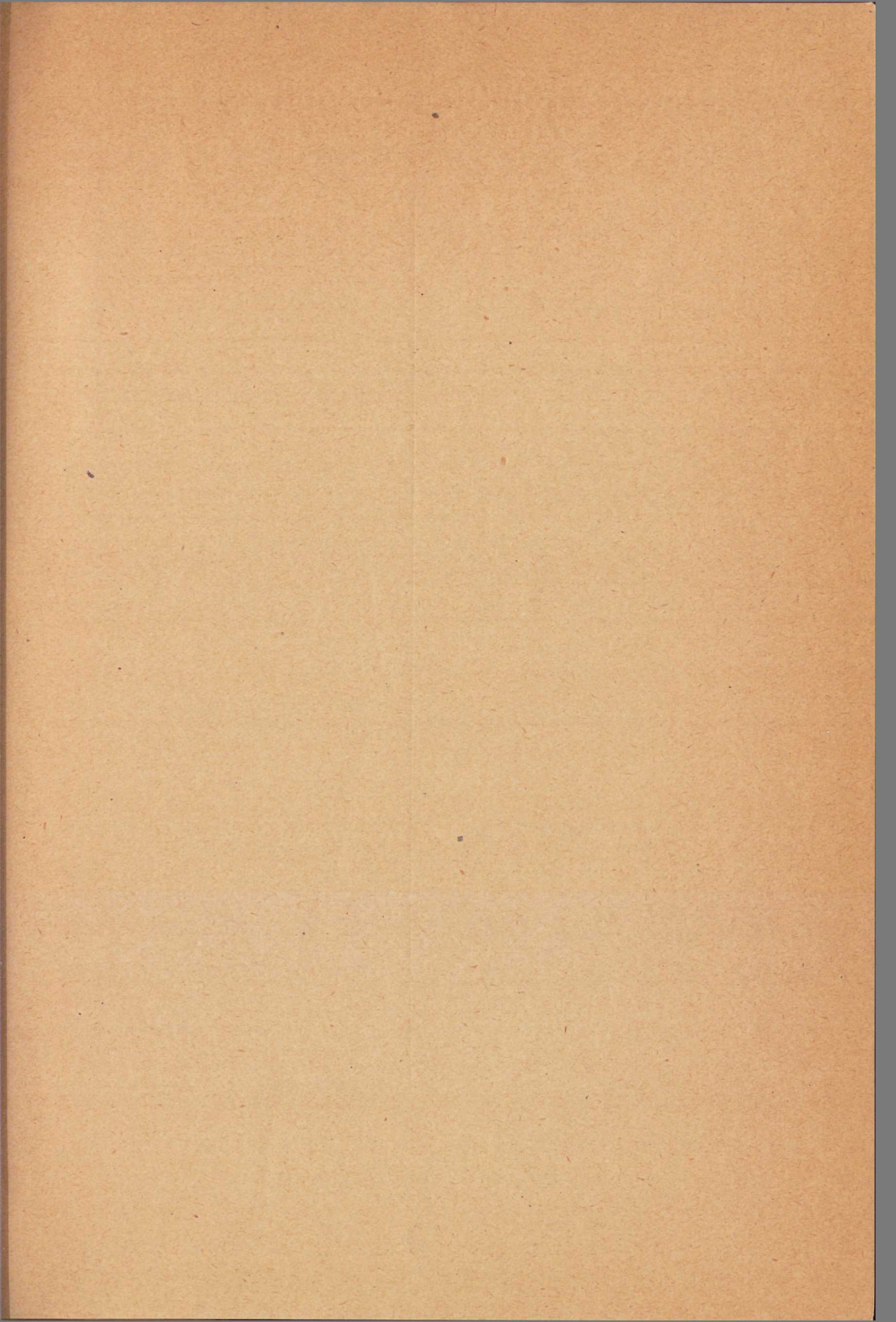
Ombyggnad av kasern III.

Byggnadsarbeten	kr.	41 295:—	
Komplettering och utökning av ledningarna för värme och vatten jämte sanitära installationer	»	12 000:—	
Komplettering och utökning av de elektriska anläggningarna.....	»	2 000:—	
Ritningar, kontroll och oförutsedda utgifter 12 %	»	6 705:—	62 000:—

Ombyggnad av kasern II.

Byggnadsarbeten	kr.	136 000:—	
Värme- och vattenledningar samt sanitära installationer	»	36 000:—	
Elektriska anläggningar	»	6 000:—	
Ritningar, kontroll och oförutsedda utgifter 12 %	»	21 000:—	199 000:—

Summa kronor 1 069 000:—

Statens offentliga utredningar 1929

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Socialpolitik.

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Försvarsväsen.

Förenkling av organisationen å flottans stationer m. m.
Vissa byggnadsarbeten m. m. vid flottans station i Stock-
holm. (Supplement till del III. Lokalfrågor.) [1]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.